

Naslov originala:
THE MURDER OF ROGER ACKROYD
Agatha Christie

The Murder of Roger Ackroyd © 1926 Agatha Christie Limited.
All rights reserved

Introduction/Postscript copyright © 2013 Laura Thompson

Translation Copyright © 2024 Agatha Christie Limited.
All rights reserved

AGATHA CHRISTIE, POIROT and the Agatha Christie Signature are registered trademarks of Agatha Christie Limited in the UK and elsewhere. All rights reserved.

Za izdavača: Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik: Ivan Isailović

Izvršna urednica: Tamara Sokić

Prevod: Aleksandra Čabreja

Lektura: Tamar Sokić

Dizajn korica: Viktorija Čeliković

Prelom: Ivan Isailović

Štampa: F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž: 1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs

*Agatha
Christie®*

WWW.AGATHACHRISTIE.COM

AGATA KRISTI

UBISTVO
v
RODŽERA AKROJDA

- Slučajevi Herkula Poaroa -

*Prevela s engleskog
Aleksandra Čabraja*

KONTRAST
Beograd, 2024.

*Posvećeno Panki,
Koja voli pravu krimi priču, ubistvo, istragu i rasplet
u kojem sumnja pada na svakoga ponaosob!*

PREGOVOR

Ubistvo Rodžera Akrojda prvi put je objavila izdavačka kuća *William Collins* u junu 1926, kada je Agati Kristi bilo trideset pet godina. Može se reći da je to njen najbolji primer čistog kriminalističkog romana. Krut u svojoj očiglednoj konvencionalnosti i doslednoj uklopljenosti u predložak žanra – predstavljajući tragove, konstrukcije i osumnjičene sa zvaničnom uljudnošću batlera koji poslužuje piće pre večere – da bi, na kraju svojih dvadeset pet poglavlja, uz *bouleversement* svog razrešenja (koje neću kritikovati dok se ovaj esej ne nastavi na kraju knjige) odjednom bacio čitav poslužavnik sa čašama šerija u vazduh.

U nekoliko svojih kasnijih dela – pre svega, u knjigama *Ubistvo u Orijent ekspresu* i *I ne osta nijedan* – Kristi će učiniti nešto podjednako odvažno i vizionarski. To su romani koji su joj doneli slavu; mada je ona zapravo pisala knjige i sa izraženijom psihološkom dinamikom, kao što je *Pet malih prasića*, pa i neke suštinski maštovitije, poput *Kod belog konja*. Međutim, *Ubistvo Rodžera Akrojda* je roman koji je prvi dokazao njenu istinsku genijalnost – pre njega ona je napisala veći broj dela, detektivskih romana, trilera i kratkih priča, koja su sva bila dobra, ali nijedno ovakvog kvaliteta – i to na način koji je zapanjio čitaoce svojom jednostavnom odvažnošću.

Zaista, ključ je u jednostavnosti, kvalitetu koji odlikuje Agatu Kristi i zbog kojeg je ona ponekad pogrešno shvaćena. Poznate su kritike na račun njenih dela. Ona je prodavačica zagonetki, onoga što je Frensis Vindam u članku u *Sandey tajmsu* iz 1966. godine nazvala njenom „živahnom algebrom”. Ona je lutkar koji

upravlja marionetama prerušenim u stanodavce, poletarke i ma-loumne sluškinje, i pokreće kao u društvenoj igri *Kluedo* (x, sa bodežom, u radnoj sobi, zaista se odnosi na *Rodžera Akrojda*). Ona je zarobljena u potpuno nadrealnom svetu, u večnoj partiji bridža u vikarijatu, gde sendvič sa strihninom izaziva smrt ali bez bola, bez patnje, bez ičega što se ne bi moglo rešiti sveznajućom inteligencijom.

Kritike ove vrste, koje su posle šezdesetih godina dvadesetog veka prevaziđene, ali ih njeni kritičari još uvek nude kao *aperçus*, nisu ni toliko netačne koliko su bezvredne. U izvesnom smislu, one se mogu shvatiti kao pohvale. Jer, one gube iz vida suštinsku odliku jednostavnosti Agate Kristi, to što je ona u potpunosti namerna i zaista jednako varljiva kao i priča romana *Ubistvo Rodžera Akrojda*. Reč je o piscu koji je želeo da sopstveni lik u potpunosti skloni s vidika, da bi predstavio dela savršene, prozirne geometrije. Reč je o ženi koja je izuzetno dobro razumela ljudsku prirodu – koja je, zapravo, iskazivala izuzetnu trezvenu mudrost, do one mere koja se u modernom svetu naziva cinizmom – ali nije videla nikakvu potrebu da to pokaže svojim čitaocima. Oni to, bez obzira na sve, ipak opažaju: a to je razlog zbog kojeg dela Agate Kristi traju, jer njena jednostavnost prikriva složenost, a njena rešenja su istovremeno i odluke.

Za razliku od skoro svih ostalih pisaca detektivskih romana, ona nikada nije pokušavala da prevaziđe svoj žanr. Želela je samo da ga pročisti. Pišući svoj prvi roman, *Tajanstveni događaj u Stajlsu* iz 1916. godine, nije pokušala da stvori detektiva koji je, poput lorda Pitera Vimzija Doroti L. Sejers ili Roderika Ale-na Ngajo Marša, složena ličnost i, iskreno govoreći, predobar za svoju ulogu; umesto toga, ona je stvorila Herkula Poaroa, koji je izvanredno živopisan u knjigama, ali u suštini nije ništa više od mozga, *deus ex machina* s brkovima: pravi-pravcati detektiv.

Takođe, ona nije pokušavala da stvara „likove” u smislu slikanja psiholoških portreta. Ljudi koji stanuju u Kings Abotu –

mestu radnje *Ubistva Rodžera Akrojda* – zaista su tipovi: bogata i rumena žrtva, njegova ljupka bratanica Flora, njegov dopadljivi i neposlušni pastorak Ralf Pejton, ugledni premda dosadni doktor Šepard i njegova sestra Kerolajn, seoska tračara.

Pa ipak, kod tih ljudi nema ničeg *neistinitog*. Lik Kerolajn je ljupka mala skica, koju je sama Agata Kristi prepoznala kao preteču svoje gospođice Marpl, na sličan način izvedene iz autorkinih oštroumnih i mudrih baka. Za razliku od gospođice Marpl, Kerolajn ume da odluta za lažnim tragom; u jednom trenutku, suočena s dva različita pravca priče novog skandala, ona se „vidljivo pokolebala... kao što kuglica u ruletu ponekad koketno okleva između dva broja”.

Kerolajn je, međutim, potpuno u pravu kad smatra da Flora Akrojđ „ne mari ni koliko za lanjski sneg” za Ralfa koji bi, teorijski, trebalo da bude njen savršeni partner. Činjenica da Flora, umesto toga, žudi za sigurnošću i zaštitom starijeg muškarca zvuči sasvim verovatno, upravo liči na ono što se dešava u stvarnom životu i predstavlja mali primer Agatinog instinktivnog poimanja ljudske motivacije. U međuvremenu, odbojna scena u kojoj Šepardovi sa svojim prijateljima igraju madžong, mada se na prvi pogled ne čini da je tako, tačno predstavlja neizbežnu banalnost društvene zajednice Kings Abota. Ovo je učinjeno bez krasnospisa, bez ikakvog privlačenja pažnje. Pa ipak, *tu je*: sadržajnost unutar geometrijske forme.

„Jednoga dana će”, napisao je istaknuti pisac epigrafa Sidni Smit – prijatelj Maksa Malovana, drugog muža Agate Kristi – u pismu iz hiljadu devetsto četrdeset treće godine, „neki kritičar shvatiti činjenicu da upražnjavaš, i da si usavršila, umetnost pripovedanja... i da tvoje oslikavanje pozadine, izvedeno izvanredno jezgrovito i očišćeno od svega sem skladnih pojedinosti, predstavlja društvenu studiju, istinitiju od opsežnijih napora biografske škole romanopisaca. Primi moje iskreno divljenje za veštinu koja stvara nove ishode.”

Agata Kristi je, takođe, još odavno izazivala divljenje francuskih intelektualaca: nešto ih je navodilo da u njenoj upornoj jednostavnosti traže skrivena značenja. Jedan ekstremni primer ove pojave nalazi se u knjizi Pjera Bajara iz hiljadu devetsto devedeset osme godine, u kojoj taj priznati profesor književnosti traga za tekstualnim dvosmislenostima u *Ubistvu Rodžera Akrojda*.

*Qui a Tué Roger Ackroyd?*¹, glasi naslov Bajarovog dela (koje je objavio *Les Éditions de Minuit*). Ne onaj krivac kojeg je označio Herkul Poaro, glasi veoma upečatljiv odgovor. Dok Poaro optužujući upire prstom u jednom pravcu, roman – sa sopstvenim životom, nezavisnim od svog tvorca – ukazuje na drugu stranu. Drugim rečima, činjenice iznesene u *Ubistvu Rodžera Akrojda* podložne su različitim interpretacijama; pa ipak, Poarovo sveznanje prevladuje, a s njim i život nevine osobe, jer priroda žanra to – neumoljivo i nedvosmisleno – zahteva.

Ironija je u tome što je *Ubistvo Rodžera Akrojda* slavno upravo iz razloga koji Bajar osporava: identiteta ubice. Naravno, Bajar to zna. On zna da njegova alternativna „istraga“, koja izvodi emocionalno složeniji motiv Akrojdogovog ubistva od onoga koji navodi Poaro, suštinski predstavlja metaforu njegovog sopstvenog književnog teoretisanja. Uprkos tome, u svoj toj božanstvenoj galskoj rečitosti, Bajar iznosi nešto sasvim jednostavno: on, zapravo, potvrđuje da u romanima Agate Kristi ima nešto više od onoga što se na prvi pogled vidi. S jedne strane, ona bez premca ispunjava sve zahteve detektivskih priča. S druge strane, poseduje taj kvalitet na koji je ukazao P. D. Džejms u mojoj biografiji Agate Kristi, koji čitaocima pruža „osećaj da tu ima još nečeg sem onoga što je očigledno“.

Ubistvo Rodžera Akrojda je čist predstavnik žanra: između teksta i čitaoca ne stoji nijedan atom autorske ličnosti. Kontrola je potpuna. Pa ipak, pisanje ovog romana je započeto u veoma burnom razdoblju života Agate Kristi, koje je kulminiralo njenim

¹ Ko je ubio Rodžera Akrojda? (fr.) – *prim. prev.*

jedanaestodnevnim „nestankom” decembra hiljadu devetsto dva-
deset šeste godine.

Hiljadu devetsto dvadeset peta godina, kada je Agata počela da piše ovu knjigu – iscrpno uvezujući zaplet u vidu neprobojne zaokruženosti, poput jajeta koje u sebi sadrži zametak svake koščice i pera budućeg pileta – bila je jedanaesta godina njenog braka sa njenim prvim mužem Arčijem Kristijem. Par se nedavno bio preselio u Saningdejl, koji je on voleo a ona mrzela, gde su živeli sa Agatinom obolelom majkom, koju je ona obožavala a on trpeo. Spolja su, međutim, Kristijevi delovali kao skladan par. Jedini očigledan aspekt neslaganja bio je taj što je Agata postala tipičan lik engleskog mita srednje klase: golfska udovica.

Golf, kojim je Arči bio toliko opsednut, kao što je Agata podsvesno zaključila zapravo je bio samo simbol nepremostivog jaza između Kristijevih. Njih dvoje su se venčali za vreme rata, dok su bili obuzeti uzajamnom strašću; mir je razotkrio njihove međusobne razlike, između Arčijeve običnosti i hiperkreativnosti njegove žene; uprkos tome, Agata je i dalje posmatrala svoj rad kao amatersku delatnost, sporednu u poređenju s njenom ulogom supruge. Još uvek je bila zaljubljena u svog muža. Pa ipak, *Ubistvo Rodžera Akrojda* je, na svoj način, predstavljalo izvestan simbol. Dok se razvijala u Agatinoj glavi, ova odvažna knjiga je možda nosila i sopstvenu podsvesnu poruku: da će pisanje od tada preuzeti primat.

Dva meseca pre nego što je roman objavljen, Agati je umrla majka; dva meseca po objavljivanju, Arči je objavio da želi razvod. Agatin potonji nervni slom i bekstvo samo su istakli činjenicu da se njen život promenio do neprepoznatljivosti. Zasluživala je sažaljenje, koje je i dobijala u novinskim napisima o njenom nestanku, uglavnom zbog toga što se pretpostavljalo da je digla ruku na sebe. Kasnije, međutim, kad se saznalo da je živa, izvanredna oštroumnost s kojom je napisala *Ubistvo Rodžera Akrojda* na izvestan način se u mišljenju javnosti povezala sa idejom da je

uspela da izvede mađioničarski trik koji je trajao jedanaest dana: predstava o njenoj dovitljivosti je potrajala; beskrajno je mnogo pomogla njenoj karijeri, i zauvek joj narušila duševni mir.

Tako je knjiga *Ubistvo Rodžera Akrojda*, kojoj inače nije bio potreban nikakav spoljašnji stimulans uspeha, bila na dobitku zbog privatnog pakla svog tvorca. A savršena kontrola s kojom je napisana postala je, gledajući unazad, vrhunski primer autorske dvojnosti.

A to je, s obzirom na samu prirodu ove knjige, dvostruko pogodno: u to će se čitalac i sam uveriti.

Lora Tompson je autorka autorizovane biografije *Agatha Christie: An English Mystery*, u izdanju *Headline Review*, 2007.

Lora Tompson

Ubistvo Rodžera Akrojda

Prvo poglavlje

DOKTOR ŠEPARD ZA DORUČKOM

Gospođa Ferars je umrla u noći između šesnaestog i sedamnaestog septembra – u četvrtak. Po mene su poslali u osam ujutru u petak, sedamnaestog. Ništa nisam mogao da učinim. Bila je mrtva već nekoliko sati.

Koji minut posle devet stigao sam kući. Otvorio sam vrata svojim ključem i namerno se zadržao nekoliko trenutaka u hodniku, gde sam okačio šešir i lagani kaput, koji sam smatrao mudrom predostrožnošću protiv reske svežine ranijesnjeg jutra. Iskreno govoreći, bio sam prilično uznemiren i zabrinut. Neću se pretvarati da sam u tom trenutku mogao da predvidim događaje koji će se zbivati u narednih nekoliko nedelja. To nipošto nisam mogao. Ali mi je instinkt govorio da me čekaju burni dani.

Iz trpezarije s moje leve strane čulo se čangrljanje šoljica za čaj i isprekidan, suv kašalj moje sestre Kerolajn.

„Jesi li to ti, Džejmse?“, doviknula je.

Besmisleno pitanje jer ko bi drugi mogao biti? Iskren da budem, upravo sam zbog svoje sestre Kerolajn oklevao nekoliko minuta. Moto porodice mungosa, kako nam kaže gospodin Kipling, glasi: „Idi i saznaj.“ Ako Kerolajn ikad bude imala svoj grb, svakako bih joj predložio da se na njemu nađe propeti mungos. Prvi deo krilatice slobodno bi se mogao izostaviti. Kerolajn je u stanju da sve sazna spokojno sedeći kod kuće. Ne znam kako joj to uspeva, ali tako je. Podozrevam da njenu obaveštajnu službu čine posluga i trgovci. Kada izlazi iz kuće, Kerolajn to ne čini da bi skupljala vesti, već da bi ih razglašavala. A i tome je izvanredno vična.

Upravo sam zbog te njene poslednje osobine bio tako neodlučan. Šta god da sada kažem Kerolajn u vezi sa smrću gospođe Ferars, za sat i po će to znati celo selo. Kao stručnjak, prirodno naginjem diskreciji. Stoga sam stekao naviku da neprestano skrivam sve vesti od svoje sestre, koliko god je to moguće. Ona ih, bez ozbira na to, svejedno sazna, ali ja bar imam moralno zadovoljstvo jer za to nisam nimalo kriv.

Muž gospođe Ferars umro je pre nešto više od godinu dana, a Kerolajn je neprestano, bez imalo osnova, tvrdila da ga je supruuga otrovala.

Svaki put je prezrivo odbacivala moj odgovor da je gospodin Ferars preminuo od akutnog gastritisa, potpomognutog uobičajenim preterivanjem u konzumiranju alkoholnih pića. Priznajem da simptomi gastritisa i trovanja arsenikom nisu neslični, ali Kerolajn svoju optužbu zasniva na sasvim drugačijim pretpostavkama.

„Dovoljno je da je pogledaš”, čuo sam je kako govori.

Premda više nije bila u prvoj mladosti, gospođa Ferars je bila privlačna žena, a odeća joj je, mada jednostavna, uvek vrlo lepo pristajala, ali ipak, mnoge žene se oblače u Parizu pa to opet ne znači da su otrovale svoje muževe.

Dok sam, oklevajući u hodniku, razmišljao o svemu tome, Kerolajn je ponovila, nešto oštrijim tonom:

„Šta za ime boga radiš tamo, Džejmse? Što ne dođeš da doručkuješ?”

„Upravo dolazim, dušo”, rekao sam brzo. „Kaćio sam kaput.”

„Mogao si dosad da okaćiš šest kaputa.”

Bila je potpuno u pravu. Mogao sam.

Ušao sam u trpezariju, po običaju cmoknuo Kerolajn u obraz i seo da pojedem jaja sa slaninom. Slanina se već bila prilično ohladila.

„Rano su te pozvali”, primetila je Kerolajn.

„Da”, odgovorih. „Kings padok. Gospođa Ferars.”

„Znam”, kazala je moja sestra.

„Otkud znaš?”

„Eni mi je rekla.”

Eni je naša sluškinja. Fina devojka, ali ima dugačak jezik.

Začutili smo. Jeo sam jaja sa slaninom. Nos moje sestre, dug i tanak, blago je zadrhtao pri vrhu, kao i uvek kad je zbog nečega zainteresovana ili uzbuđena.

„Pa?” upita ona.

„Tužno. Ništa nisam mogao da učinim. Sigurno je umrla u snu.”

„Znam”, ponovi moja sestra.

Ovog puta sam se iznervirao.

„Ne možeš to znati”, brecnuh se. „Ni ja nisam znao dok nisam otišao tamo, a to još nikom živom nisam rekao. Ako Eni i to zna, sigurno je vidovita.”

„To mi nije rekla Eni, već mlekadžija. Čuo je to od kuvarice Ferarsovih.”

Kako već rekoh, Kerolajn uopšte ne mora da izlazi da bi sve saznala. Ona samo sedi kod kuće, a sve vesti ipak dopiru do nje.

Kerolajn nastavi:

„Od čega je umrla? Od srca?”

„Mlekadžija ti to nije kazao?”, upitah zajedljivo.

Kerolajn ne razume zajedljiva pitanja. Ona ih shvata ozbiljno te tako i odgovara na njih.

„Nije znao”, objasnila je.

Na kraju krajeva, Kerolajn bi to saznala pre ili kasnije. Ipak je bolje da sazna od mene.

„Umrta je od prevelike doze veronala. Uzimala ga je u poslednje vreme, zbog nesаницe. Verovatno je greškom preterala.”

„Glupost”, odvrati odmah Kerolajn. „Uzela ga je namerno. Meni pričaj!”

Začudo, kada potajno verujete u nešto što ne želite sebi da priznate, ako to neko drugi izgovori odmah to strastveno poričete. Istog časa sam prasnio i počeo to ogorčeno da odbacujem.

„Opet ti”, rekoh. „Brzopleto zaključuješ bez imalo osnova. Zašto bi, za ime boga, gospođa Ferars htela da se ubije? Udovica, još uvek prilično mlada, veoma imućna i dobrog zdravlja, mogla je da uživa u životu. To je besmisleno.”

„Nimalo. Sigurno si čak i ti primetio kako je izgledala u poslednje vreme. Trajalo je to poslednjih šest meseci. Izgledala je stvarno izmučeno. A upravo si mi rekao da nije mogla ni da spava.”

„Koja je tvoja dijagnoza?”, upitah hladno. „Nesrećna ljubav, pretpostavljam?”

Moja sestra odmahnu glavom.

„*Griža savesti*”, odgovorila je likujući.

„*Griža savesti?*”

„Da. Nisi mi verovao kad sam ti govorila da je otrovala muža. Sada sam potpuno uverena u to.”

„Mislim da to nije baš logično”, prigovorio sam. „Žena koja bi izvršila zločin kao što je ubistvo, svakako bi bila dovoljno hladnokrvna da uživa u posledicama tog čina bez slabosti, sentimentalnosti i griže savesti.”

Kerolajn odmahnu glavom.

„Verovatno postoje takve žene – ali gospođa Ferars nije bila jedna od njih. Ona ima slabe živce. Jak nagon ju je terao da se otaras muža jer je ona bila osoba koja jednostavno ne može da trpi nikakvu patnju, a nema sumnje da je supruga muškarca kakav je bio Ešli Ferars morala dosta da trpi...”

Klimnuh glavom.

„A još od tada ju je to što je učinila proganjalo. Ne mogu da je ne žalim.”

Ne verujem da je Kerolajn ikad sažaljevala gospođu Ferars dok je bila živa. Sada kada je gospođa Ferars otišla tamo gde se (verovatno) pariska moda više ne nosi, Kerolajn je spremna da se prepusti blažim osećanjima sažaljenja i saosećanja.

Rekoh joj odlučno da je njena ideja čista besmislica. Bio sam utoliko odlučniji zbog toga što sam se potajno bar donekle slagao

sa onim što je ispričala. Ali nije u redu da Kerolajn dokuči istinu pukim nadahnutim nagađanjem. Nisam hteo da je ohrabrujem u tome. Krenuće po selu da razglašava svoje teorije, a svi će misliti da to radi na osnovu medicinskih dokaza koje je saznala od mene. Život je zaista naporan.

„Gluposti”, odgovorila je Kerolajn na moje negiranje. „Videćeš. Kladam se deset prema jedan da je ostavila pismo u kojem je sve priznala.”

„Nije ostavila nikakvo pismo”, odvratih oštro, ne uviđajući kuda me vodi takva izjava.

„Oh!”, uzviknu Kerolajn. „Dakle, *raspitivao* si se o tome, je li? Verujem, Džejmse, da u dubini duše misliš isto što i ja. Ti si jedan matori prevarant.”

„Uvek se mora uzeti u obzir mogućnost samoubistva”, rekoh dostojanstveno.

„Hoće li biti istrage?”

„Moguće. Sve zavisi. Ako budem mogao izjaviti da sam potpuno siguran da je prevelika doza leka uzeta slučajno, možda neće biti istrage.”

„A jesi li potpuno siguran?”, upita lukavo moja sestra.

Ne odgovorivši joj na to pitanje, samo ustadoh od stola.